

TÜRK İŞARET DİLİ ÇEVİRİSİ

A. Zeynep ORAL

İçindekiler

Önsöz.....	13
Giriş	19
1. İşaret ve İşaretleşmenin Tarihine Genel Bir Bakış	23
1.1. Geçmişten Günümüze İşaret Dili.....	27
1.2. Osmanlı Devleti'nde İşaret Dili.....	36
2. Geçmişten Günümüze İşitme Engellilerin Eğitimi.....	45
3. İşaret Dillerinin Tanımı ve Genel Özellikleri	51
3.1. İkonik Gösterge ve İşaretler:	56
3.2. Avrupa Birliği Ülkelerinde İşaret Dillerinin ve Çevirmenlik Hizmetlerinin Statüsü:	60
4. Türk İşaret Dili (TİD) ve Özellikleri	71
4.1. TİD'de Söz Dizimi	79
4.2. TİD'de Soru Cümlesi	80
4.3. TİD'de Gereklilik Kipi	81
4.4. TİD'de Zaman	81
4.5. En Küçük Çiftler	82
4.6. TİD'de Çokluk Kategorisi	83
4.7. TİD'de Sınıflandırıcılar	83

5. İşaret Dili Çevirmenliğinin Tarihi	87
5.1. Avrupa’da İşaret Dili Çevirmenliğine Yönelik İlk Oluşumlar	90
5.2. Bir İletişim Aracı Olarak İşaret Dili ve Çevirisi	94
5.3. Sözlü Çeviri Modellerine Göre İşaret Dili Çevirisi ve Çevirmenin Rolü	105
5.3.1. Yorumlayıcı Çeviri/Anlam Kuramı	110
ve İşaret Dili Çevirisi	110
5.3.2. Gile’in Çaba Modeli ve İşaret Dili Çevirisi.....	119
5.3.3. İşaret dili Çevirisinde Çevirmenin Bellek ve Üretim Çabasını Zorlayan Bazı durumlar.....	123
5.3.4. İşaret Dilinde Konferans Çevirisi	129
5.3.5. İrtibat Çevirisi	131
5.3.6. Toplantılarda İşaret Dili Çevirmenliği	133
5.3.7. Uzaktan Çeviri: Video Konferans Çevirisi:	134
5.3.8. Medya Çevirmenliği	135
6. İşaret Dili Çevirmenlerinin Eğitiminde Uygulanan Bazı Alıştırmalar	139
7. İşaret Dili Çevirmeninde Bulunması Gereken Nitelikler	143
8. İşaret Dili Çevirmenliği Meslek Etik Kuralları	149
9. Çeviri Sürecinde İşaret Dili Çevirmeninin İletişimdeki Yeri	153
Sonuç.....	157
Kaynakça	159

Önsöz

İşitme engellilerin iletişim sağlamak amacıyla parmak, el, kol, yüz hareketlerini kullanarak oluşturduğu işaret dili, doğal bir iletişim aracıdır. İnsanoğlunun dili nasıl toplumdan topluma, ulustan ulusa farklılıklar gösterirse işitme engellilerin işaret dili de milletten millete farklılıklar gösterir. Bir işaret dilini öğrenen kişi, yeryüzündeki bütün işitme engellilerle iletişim kuramaz çünkü Her toplumun işaret dili bir diğerine göre farklılıklar göstermektedir. Her bir işaret dili kendine özgüdür, özerk dilsel ve anlamsal yapıları barındırır. Ülkemizdeki işitme engellilerin iletişim sağlamakta kullandıkları dil de Türk İşaret Dili (TİD) olarak adlandırılmaktadır.

Türk İşaret Dilinin tarihi ne yazık ki yeterince aydınlatılmamış, Türk İşaret Dili üzerine yapılan çalışmalar istenen düzeye ulaşamamıştır. Kaynaklarda en eski dönemlerden bu yana Türk İşaret Dilinin varlığı ile ilgili sınırlı bilgiler bulunmakla birlikte bu dönemlerdeki Türk İşaret Dilinin söz varlığı, dil bilgisi ve söz dizimi özellikleri konusunda bilgi yok denecek kadar azdır. Kanuni döneminde hasodada, haremde işaret dilinin öğrenilmesi uygulamasının başladığı, 1889 yılında da ülkemizdeki ilk Dilsiz Mektebinin açıldığı bilinmektedir. Ancak 1953 yılında işitme engelliler okullarında Türk İşaret Dili eğitimi yapılamaz olmuş, kimi okullarda ise tamamen yasak-

lanmıştır. Bunun bir sonucu olarak Türkiye’de Türk İşaret Dili öğretimi uzun yıllar ihmal edilmiştir.

Bu sürede pek çok ülkede ulusal işaret dili geliştirilmiş, bilgisayarın kullanım alanına girmesiyle işaret dili eğitimi, öğretimi ve araştırmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Yapbozlarla, oyun kartlarıyla, bilgisayar oyunlarıyla işaret dili çocukluktan itibaren herkese öğretilmeye çalışılmıştır.

1960’lı yıllardan itibaren Batı ülkelerindeki araştırmacılar işaret dilinin dilbilimsel yapısının tanımlaması üzerinde çalışmakta ve işitme engelli toplumlarda kullanılan işaret dillerinin konuşma dilleriyle eşit derecede eksiksiz diller olduklarını kanıtlamaktadırlar (bk. Klima ve Bellugi 1979, Liddell 1980, Padden 1988). İşaret dilleri de konuşma dillerinin sunduğu benzer sosyal ve bilişsel işlevleri etkili bir biçimde yerine getirmekte ve konuşma diline benzer karmaşık bir yapı sergilemektedir. İşitme engelli toplumun kullandığı işaret dilleri, günümüzde yasallaştırılmış diller olarak tanınmakta, kimi ülkelerde ise resmî dil konumunda kabul edilmektedir.

İşaret dillerinin tanınması doğrudan sosyal, politik ve eğitim alanlarında işitme engelli topluluklardaki insanlara değer yüklenmesi sonucunu doğurmuştur. Batı ülkelerindeki sosyal hak mücadeleleri işitme engelli insanların dilbilimsel haklarını ve eski eğitim politikalarında değişikliği gündeme getirmiştir. Kimi ülkelerde, işitme engelli insanlara işaret ve konuşma dilini içeren iki dilli eğitim, işaret dilinde eğitim gereçleri, işaret dili çevirmenliği eğitimi ve işaret dili kursları eğitim sistemlerinde yerini almıştır. Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde işitme engellilerin işaret dillerini tanıma ve koruma hakları tanınmıştır.

Ne yazık ki ülkemizde işaret dilinin ihmal edilmesi; bu konuda sözlük, dil bilgisi, ders kitabı, yardımcı ders kitapları ve malzemelerinin hazırlanması, araştırmalar yapılması yeterince teşvik görmediği gibi ulusal işaret dilimizin yaygınlaştırılmasını da geciktirmiştir. Bütün bu olumsuzlukların yanında ülkemizde tek bir işaret dili değil, farklı işaretlerin yer aldığı işaret dilleri ortaya çıkmıştır. İşaret dili alanında karşı karşıya bulunduğumuz en önemli sorun da budur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ölçünlü hâle gelmiş ulusal bir işaret dili bulunmasına karşılık Türkiye’de işaret dili ölçünlüleşmemiştir. Ölçünlü işaret dilinin oluşturulamamasında sözlüklerin ve dil bilgisi kaynaklarının hazırlanmamasının, bu konularda dil çalışmalarının yapılmamasının da payı bulunmaktadır.

Geç de olsa Türk İşaret Dilinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması konusunda yakın geçmişte önemli gelişmeler yaşanmıştır. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun 1 Temmuz 2005 günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilmiştir. Bu kanunun 15. maddesiyle işitme engellilerin eğitim ve iletişimlerinin sağlanması amacıyla Türk İşaret Dili sisteminin yaygınlaştırılması ve bu konuda yasal düzenlemelere gidilmesi hükmü getirilmiştir. Bu Kanun’a dayalı olarak Resmî Gazete’nin 14 Nisan 2006 günlü sayısında yayımlanan Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması ve Uygulanmasına Yönelik Usul ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

Türkiye’de ilk kez 7-8 Haziran 2007 tarihlerinde Birinci Türk İşaret Dili Çalıştayı toplanmış, Türkiye genelinde birden fazla değişkesi bulunan Türk İşaret Dili abecesinin, her bir harfinin tek bir işaretle karşılanarak ölçünlü hâle getirilmesi yolunda somut adım atılmış ve Türk İşaret Dili Parmak Abecesi belirlenmiştir. Bu abece, Türk Dil Kurumunun kuruluşunun 75. yıl

dönümünde 12 Temmuz 2007 günü Türk Dil Kurumunda düzenlenen ve dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in katıldığı törende kamuoyuna tanıtılmıştır.

Türk İşaret Dili Parmak Abecesi ile Türk Dil Kurumunun sanal ortamdaki sözlüğü Güncel Türkçe Sözlük'te her sözcüğün gösterilmesi uygulaması da sağlanmıştır. Resimli canlandırma (grafik animasyon) yöntemi kullanılarak Güncel Türkçe Sözlük veri tabanındaki sözcüklerin Türk İşaret Dili Parmak Abecesi ile gösteren yazılım hazırlanmıştır.

Yakın dönemde yaşanan bu gelişmeler Türk İşaret Dilinde yapılması gereken akademik ve bilimsel çalışmaları da gündeme getirmiştir. Yurt dışında yabancı bilim insanlarının çalışmalarının yanı sıra Türk işitme engelli topluluğu tarafından kullanılan işaret dili yapısının belgelenmesi, bu iletişim aracının dil bilgisi ve dil bilimi yöntemleriyle araştırılması çalışmaları son yıllarda yoğunluk kazanmış, bu konuda ülkemizde çalışmalar yayımlanmıştır (bk. Zeshan 2003; Dikyuva, Zeshan 2008; Aslan Demir 2010, Özsoy, Göksel, Kelepir, Nuhbalaoğlu 2012; Özsoy, Arık, Göksel, Kelepir 2012; Akalın ve Oral 2013; Akalın 2013; Arık 2013; Açıan Aydın 2013). İşaret dili bilmeyenlere yardımcı olmak amacıyla Türk İşaret dili Birinci Seviye Kitabı ve video kullanımı (Dikyuva, Zeshan 2008) çıkmıştır. Dilbilim alanındaki bu gelişmeler çeviribilim alanına henüz pek de yansımamıştır.

Bu çalışmaların yeri, hiç kuşkusuz üniversitelerdir. Boğaziçi ve Koç Üniversitelerinde Türk İşaret Dili ile ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Hacettepe Üniversitesinde de Türk Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dil Bilimi, Mütercim-Tercümanlık gibi bölümlerde lisans ve lisansüstü düzeyde araştırma, öğretim ça-

lışmaları yürütülmektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde lisans düzeyinde 3. sınıfta Türk İşaret Dili Tarihi, 4. sınıfta da Türk İşaret Dili dersleri açılmıştır. Önümüzdeki ğretim dönemlerinde bu derslerin çeşitlenmesi amaçlanmakta; lisansüstü düzeyde dersler verilmesi ve bu alanda lisansüstü çalışmalar yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda, Türk İşaret Dili araştırmalarının özellikle eviribilim alanında geliştirilmesi, dil bilimcilerin çevirmenlerin ve Türkologların ilgisinin Türk İşaret Dili çalışmalarına yönlendirilmesi, yeni araştırma konularının gündeme getirilmesi, Türk İşaret Dilinin yaygınlaştırılarak yeni alanlar açılması, iş yaşamında yeni uygulama alanlarının geliştirilmesi gerekmektedir. İşitme engelliler ile konuşan, duyan insanlarla iletişimde köprü rolünü oynayan işaret dili çevirmenlerinin eviri sürecinde karşılaştıkları sorunları TD ve eviribilim açısından inceleyen bu alışma TD araştırmalarını eviribilim ve profesyonel işaret dili çevirmenliği bağlamında ele almaktadır.

Prof. Dr. H.şükrü AKALIN

Giriş

Son yıllarda bütün dünyada yürütülmeye başlanan engelsiz toplum politikasıyla engellilerin toplumsal yaşama daha çok dâhil edilmesi gerekliliği her yerde önemle vurgulanmaktadır. Engelsiz toplum anlayışı, sadece fiziki koşulların iyileştirilerek, yeni uygulamalarla engelli insanların sosyal hizmetlerden yararlanabilmesi ve toplumla kaynaştırılması olarak algılanmamalıdır. “Engelsizlik” sözcüğü insan iletişiminde de engellerin mümkün olduğunca kalkması olarak düşünülmelidir. Engelli topluluğu içinde kendilerini görünmez engelli olarak tanımlayan işitme engelliler, işaret dilleri aracılığıyla iletişim kurmaktadır. İşaret dilleri işitme engellilerin kendi aralarında ve duyan konuşan insanlarla iletişim kurmak amacıyla kullandıkları kendine özgü dil bilgisi, fonetiği, sözdizimi ve ifade biçimleriyle o dili kullanan “Sağır” toplumun kültürünü yansıtan, yaşayan ve dinamik dillerdir. Konuşma dilleri gibi milletten millete farklılık gösteren ve doğal diller olan işaret dilleri, görsel-uzamsal diller olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’de işitme engelliler, iletişimlerinde Türk İşaret Dili’ni (TİD) kullanmaktadırlar. Türkiye’de olduğu gibi bütün dünyada işitme engellilerin yıllarca toplumdan dışlanmaları, hor görülmeleri, sözel eğitimin tercih edilmesi işaret dillerinin gelişmelerini sekteye uğratmıştır. Dünyada yapılan dilbilimsel çalışmalar ve araştırmalar sonucunda işaret dillerinin konuşma dilleriyle eşit derecede eksiksiz diller olarak kabul edilme-

si, bu alanda yapılacak olan diğere çalışmalara ışık tutmuştur. Çoğu ülkede işaret dilleri işitme engellilerin doğal dili olarak resmen tanınmuştır. Son yıllarda Türkiye’de işitme engellilerin giderek devlet kurum ve kuruluşlarında, sosyal hizmet alanlarında istihdam edilmesi, TİD’in öğrenilmesine duyulan ihtiyaı arttırmıştır. İşitme engellilerin toplumla iletişimi, uzun yıllardan beri ebeveynleri işitme engelli olduğu halde kendileri duyan, konuşan ve kendilerine “koda” denilen bireyler tarafından sağlanmaktadır. Avrupa’da 1980 li yıllardan itibaren işaret dili çevirmenliği, zaman içinde szlu çevirmenlik gibi teorik, pratik uygulamalar ve çevirmenlik eğitimiyle yapılanmış, etik kuralları belirlenmiştir. Ülkemizde, gönüllülük esasına dayanarak akrabalarına, yakınlarına yardımcı olmak amacıyla bu iletişimi sağlayan işaret dili çevirmenlerinin yetişmesine yönelik niversitelerimizde bir lisans ve yüksek lisans programı bulunmamakla birlikte dil bilimsel araştırmalar eviribilim alanına da kaymaya başlamıştır. Türk İşaret Dili kullanımı (TİD), eğitimi, ğretmenliği, usta ğreticiliğine yönelik yönetmelik çalışmaları akademisyen, TDK temsilcileri, İşitme Engelliler Federasyon’u ve MEB temsilcilerinden oluşan TİDBO yelerince, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Bünyesinde, işaret dili evirmenliğine yönelik çalışmalar ise MYK ve yine TİDBO bünyesinde devam etmektedir. 24 Mart 2016 tarihinde yapılan TİDBO toplantısında, Türk İşaret Dili uygulamalarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik usul ve esaslara ilişkin yönetmelik taslağı düzenlenerek TİD eğitiminin Avrupa Dil Portfolyosunda belirtilen beceriler ve kazanımlara uyarlanması, TİD ğreticiliği, usta ğreticilik yeterliliğinin bu doğrultuda değerlendirilmesine, TİD evirmeni yeterliliğinin MYK alışmaları ve alınan kararlar doğrul-

tusunda yine bu portfolyaya uyumlu olarak saptanması doğrultusunda karar alınmıştır.

Her ne kadar ileti kanalları farklı olsa da yurtdışında alanda yapılan bilimsel çalışmalar, işaret dili çevirisinin, sözlü eviri modellerine uygulanabildiğini ve sözlü çeviride devreye giren benzer zihinsel devinimleri kapsadığını ortaya koymaktadır. İşaret dili çevirisinde de sözlü çeviride olduğu gibi eviri sürecinin sözcük/işaret düzeyinde değil de erek kültürde aynı etkiyi yaratarak anlamın aktarılması düzeyinde olması gerektiği önemle vurgulanmakta ve çevirmenin eviri sürecinde karşılaştıkları sorunlar ile bunlarla başa çıkma yöntemleri eviri bilim açısından ele alınmaktadır.

Kaynakça

- Açan,Z. (2001). *A Study Languages and Turkish Sign Language*. Yüksek lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara
- Açan,Z. (2013). Sign Languages and Aspects of Turkish Sign Language TİD. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 73-96, Hacettepe Üniversitesi.
- Akalın, Ş.H., Oral,Z., Çavkaydar, S. (2014). *Türk İşaret Dili*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Akalın,Ş.H. & Oral,Z. (2013). *İşitme Engellilerin Eğitiminde Osmanlı Yazısının Kullanımı Üzerine*. Milletlerarası Türkoloji Konferansı, 30-2 Eylül,İstanbul Üniversitesi.
- Aksan, D.(1998). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK. (ilk baskı 1980).
- Ankara Çankaya Sağırklar Uluslararası İşaret Dili Araştırma Eğitim Öğretim ve Spor Klubü Derneği. *Akıllı İşaret Dili* (2012). Ankara : T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
- Arık, E. (2003). *Spatial representations in Turkish and Sign Language of Turkey (TİD)*. Yüksek Lisans Tezi. University of Amsterdam, Hollanda.
- Arık,E. (2013). *Current Directions in Turkish Sign Language Resarch*. Newcastle : Cambridge Scholars.
- Arık, E. (2013). Türk İşaret Dili'nde sınıflandırıcılar üzerine bir çalışma. *Bilig*, 67, 1-24.
- Aslan Demir, S. (2010). Sessizliğin dili : Türk İşaret Diline dair Gözlemler. *Bilig*, 54, 1-20.
- Atyolu Kara, F& Ağırman, F. (2015). İki Dillilik Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. *International Journal of Languages' Education and Teaching* ISSN: 2198 – 4999, Mannheim – GERMANY UDES, ISSN: 2198 – 4999, 894,903.

- Baigorri, J. (2004). *De Paris à Nuremberg: naissance de l'interprétation de conférence*. Ottawa: Presses de l'Université d'Ottawa. 2004.
- Balcı, S. (2013). *Osmanlı Devleti'nde Engelliler ve Engelli Eğitimi Sağur Dilsiz ve Kırler Mektebi*. İstanbul: Libra.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.
- Başkan, Ö. (1988). *Bildirışim*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Bezagu-Deluy, M. (1990). *L'abbé de l'Epée, Instituteur gratuit des sourds et muets*. Paris: Seghers.
- Bellugi, U., Corina, D., Norman, F., Klima, E. and Reilly, J. (1989). *Differential specialization for linguistic facial expression in left and right lesioned deaf signers*. Santa Fe, NM: Academy of Aphasia.
- Bernard, A., Encrevé, F., Jeggli, Francis. (2007). *L'interprétation en Langue des Signes*. Presses Universitaires de France, Paris.
- Bernard, Y. (1999). *Approche de la gestualité à l'institution des sourds-muets de Paris aux XVIII ème et XIX ème siècle*. Thèse de doctorat en linguistique de l'université de Paris V.
- Boulet, S. (2008). *La gestion de l'affect chez l'interprète en langue des signes française/français*. Mémoire de M2. Mention Sciences du langage, spécialité Interprétariat LSF/français, Université Lille 3.
- Bobovius, A. (2002). *Topkapı Sarayı'nda Yaşam*. Sunan ve Notlayanlar Stephano Yerasimos Annie Berthier, (Çev) Ali Berktaş, İstanbul.
- Buton, F. (2001). Le congrés de Milan, entre mythe et réalités. *Surdités*, 4, 45-61.
- Büker, S. (2011). *Sinemada Anlam Yaratma*. İstanbul: Hayalperest.
- Castellan, A.L. (1812). *Mœurs Usages Costumes des Ottomans et Abregé de Leur Histoire*. Cilt 3, Paris.
- Condillac. (E.B. de.) (1954). *İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerine Deneme*. (M. Katırcıoğlu Çev.). Maarif Vekâleti Dünya Edebiyatından Tercümeler Dizisi, İstanbul.
- Corballis, C.M. (2003). *İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi*. (A. Görey Çev). İstanbul: Kitap.
- Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Second edition, Cambridge University Press, Cambridge.
- Cuxac, C. (1983). *Le Langage des Sourds*. Paris : Payot.

- Cuxac, C. (1992). *Iconicité des langues des signes*. Faits de langue-l'iconicité. PUF.
- Cuxac, C. (2000). La langue des signes française – Les voies de l'iconicité. *Faits de Langues*,15-16, Paris-Gap : Ophrys.
- Çakıcı, Z. (2012). *Michael C. Corballis: Dil el Hareketleriyle ortaya çıktı*. Bilim ve Ütopya, 218, 22-23.
- Delaporte, Y. (2002). *Les sourds, c'est comme ça*. *Ethnologie de la Surdimutité*. Paris : Ed. de la Maison des sciences de l'homme.
- Delaporte, Y. (2005). *Dictionnaire de la langue des signes française d'autrefois*. Paris : Editions du Cths.
- Demir, N. & Yılmaz. E. (2009). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Nobel
- Demir, S.A. (2010). *Sessizliğin Dili: Türk İşaret Diline Dair Gözlemler*. Bilig, 54, 1-20.
- Demirel, F. (2015). Osmanlı'nın İşaret Dili. *Derin Tarih*, özel sayı, 184-189.
- Descours, P. (2011). *L'histoire de la langue des signes française et de la langue des signes brésilienne : quelles influences pour les populations sourdes ?*. Linguistics. 2011.
- Dikici, E. (2014). Saltanat Sembolü Olarak Farklı Bedenler. *Toplumsal Tarih*, 248,16-23.
- Dikyuva, H., Makaroğlu, B., Arık, E. (2015). *Türk İşaret Dili Dilbilgisi Kitabı*. Ankara : Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Dikyuva, H. & Zeshan, U. (2008). *Türk İşaret Dili-Birinci Düzey*. Nijmegen : Ishara Press.
- Diriker. E. (2005). *Konferans Çevirmenliği Güncel Uygulamalar ve Araştırmalar*. İstanbul: Scala
- Doğan, A. (2013). *Sözlü Çeviri Çalışmaları ve Uygulamaları*. Ankara : Hacettepe Doktorlar.
- Doğan, A. (2003). Sözlü Çeviride Gölgeleme Alıştırmasının Bilşsel Dayanakları. *Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi*,20(2), 117-125.
- Eco, U. (2004). *Avrupa Kültüründe Kusursuz Dil Arayışı*. (K. Atakay Çev.). İstanbul: Literatür.
- Encrevé, F. (2004). Regards sur l'histoire de la linguistique de la langue des signes française, l'évolution de l'interprétation en

- Langue des Signes Française du milieu du XVIIIe siècle à nos jours. *Surdités*, 5-6, 133.
- Erkman-Akerson, F. (2005). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Multilingual.
- Evans, N. (2012). *Ces mots qui meurent. Les langues menacées et ce qu'elles ont à nous dire*. (Trad. de l'australien par M. Saint-Upéry), Paris, Éd: La Découverte.
- Gallaudet, H. (1887). *Life of Thomas Hopkins Gallaudet*. Washington.
- Gile, D. (1985a). Le modèle d'efforts et d'équilibre d'interprétation en interprétation simultanée. *Méta*, 30(1).
- Gile, D. (1985b). L'interprétation de conférence et la connaissance des langues: quelques réflexions, *Méta*, 30(4).
- Gile, D. (1995). *Regards sur la recherche en interprétation de conférence*. Presse universitaire de Lille, Arras.
- Gile, D. (2005). *La traduction, la comprendre, l'apprendre*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Gök, S. (1958). Dünyada ve Türkiye'de Sağır, Dilsiz Okulları Tarihçesi ve Eğitim Sistemi. *Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesisat Cemiyeti Neşriyatı*, sayı 1, İstanbul: Hüsnüabat Matbaası.
- Gökgöz, K. (2009). *Topicks in Turkish Sign Language (Türk İşaret Dili-TİD) Syntax : Verb movement, negation, and clausal structure*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Grimes, R. (2003). Sign Language List. *International Encyclopedia of Linguistics*. Second edition, Ed William J. Frawley, vol 4, 60-67. Oxford University Press: New York.
- Günay, R. & Görür, H.İ. (2013). Osmanlı Devleti'nde Sağır Dilsiz ve Âma Mektebi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*. 32(53), 55-71.
- Haydar, (A). (1925). Sağır ve Dilsizler, Bizde Dilsizlerin Talim ve Terbiyesi. *Muallimler Mecmuası*, 29.
- Hammer-Purgstall, J. (1836). *Histoire de l'Empire ottoman, depuis son origine jusqu'à nos jours*. (Çev. J. J. Hellert, Bellizard.)
- Jacobson, R. (1963). *Essais de Linguistique Générale*. Paris : Minuit.
- Jeggli, F. (2003). L'interprétation français/LSF à l'université. *Langue Française*, 137, Larousse, Février 2003.

- Kemaloğlu, Y.K., & Yaprak Kemaloğlu. P. (2012). The history of sign langua and deaf education in Turkey. *Kulak Burun Boğaz İhtisas Dergisi*, 22(2). 65-76.
- Kıran, A & Kıran, Z. (2006). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin.
- Klima, E. & U. Bellugi. (1979). *The signs of language*. Cambridge : Harvard University Press,
- Ksenophon (2013). *Anabasis*. (E. Benlioğlu Çev.). İstanbul: Kum Saati.
- Kubuş, O. (2008). *An analysis of Turkish Sign Language (TİD) phonology and morphology*. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ, Ankara.
- Kobal, H.Ş. & Şenturan, Ş. (1995). *İşaret Dili Alfabesi*. Ankara.
- Korkmaz, Z. (1992b). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Lambert, S. (1992). Shadowing. *Meta*, 37(2), 117-125.
- Lasne, K. Jacob Rodrigues Pereire et l'abbé de l'Épée. Perspectives croisées sur l'enseignement des enfants sourds. *Reliance*1(15),108-113. DOI 10.3917/reli.015.0108.
- Lavaur JM. & Şerban A. (2008) *La Traduction Audiovisuelle*. Bruxelles: de Boek.
- Lederer, M. (1981). *La traduction simultanée-Expérience et théorie.*, Paris : Minard Lettres Modernes.
- Makaroğlu. B. (2012). *Türk İşaret Dilinde Soru : Kaş hareketlerinin dilsel çözümlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi
- Makaroğlu, B. (2013). *Türkiye'de Yasaklı Eller Bayramı Türk İşaret Dili ve İşitme Engelli Dosyası*. Bilim Sol, 13 Haziran 2013.
- Morel, M. (2011). *Le décalage en interprétation vers la langue des signes française-français*. Interprétariat langue des signes française – français, Mémoire Master II [stl.recherche.univ-lille3.fr /siteheberges/masterLSF/.../2011_Morel.pdf](http://stl.recherche.univ-lille3.fr/siteheberges/masterLSF/.../2011_Morel.pdf)
- Miles, M. (2000). Signing in the Seraglio: Mutes, dwarfs and gestures at the Ottoman Court 1500-1700. *Disability & Society*, 15(1). 115-134.
- Millet, A. (2004). La Langues des Signes Française: une langue iconique et spatiale méconnue. *Recherche et pratiques pédagogiques en langues de spécialité*, 31-44. <https://apliut.revues.org/3326> ISSN électronique 2119-5242

- Montaigne, M. de (1999). *Denemeler* (S. Eyüboğlu Çev.). İstanbul : Cem.
- Moody, B., Vourc'h A., Giraud, M, Hof, D vd. (1998). *La Langue des Signes I*. Paris: IVT
- Murat, L. (2008). Hitit Tarihi-Coğrafyasında Hakmis ve İstahara Ülkelerinin Konumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi*, 27, 182-203.
- Neves, J. (2008). Le sous-titrage pour sourds et malentendants: à la recherche d'une qualité possible, ss. 43-53. *La Traduction audiovisuelle*. Bruxelles: de boeck.
- Nina Timmermans, *Le statut des langues des signes en Europe*, Conseil de l'Europe. [https://traduire.revues.org/344\(7/02/2016\)](https://traduire.revues.org/344(7/02/2016))
- Okyayuz, Ş. (2016). *Altyazı Çevirisi*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Olivier Calcada, traduit par Wallès Kotra, « Langues des signes: une reconnaissance par l'Europe qui date de 25 ans »
- Özkuş, A. (2013). *A phonological and morphological analysis of instrumental noun-verb pairs in Turkish Sign Language*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Platon, (2010). *Diyaloglar, Karatylös*. (T.Aktürel Çev.). İstanbul: Remzi.
- Picq, P., Sagart, L., Dehaene, G., Lestienne, C. (2012). (S. Rifat Çev.). İstanbul: İş Bankası.
- Pournin, P., & Gile, D. (2014). Les tactiques de l'interprète en langue des signes face au vide lexical : une étude de cas. http://www.jostrans.org/issue17/art_pournin_gile.php
- Quipourt, C. & Gache, P. (2003). Interpréter en langue des signes: un acte militant? *Langue Française*, 137, 105-113. http://www.persee.fr/doc/lfr_0023-8368_2003_num_137_1_1059
- Radegundis, S. (2013). *Çeviri Kuramları*. (E. Durukan Çev.). İstanbul : Değişim.
- Ricono, C. (2004). *Regard sur les compétences des interprètes Français/Langue des Signes Françaises*. Mémoire de DESS Interprétariat LSF/français, Université Lille 3.
- Rousseau, J-J. (1781). *Essai sur l'origine des langues. Où il est parlé de la Mélodie et del'Imitation musicale*. Paris : A.Belin.<http://classiques>.

uqac.ca/classiques/Rousseau_jj/essai_origine_des_langues/origine_des_langues.pdf.

- Sarı, İ. (2013). Dilde yeniden adlandırma ihtiyacı: Retorikler. *Türkbilim*, 25, 19-26.
- Saint Loup, A., Delaporte, Y., Renard, M. (1997). *Gestes des moins, regards des sourds*. Nantes: Siloe.
- Saussure, F. de. (1972). *Cours de Linguistique Générale*. (B. Vardar Çev.) Genel Dilbilim Dersleri. Ankara, Birey ve Toplum, 1985.
- Savary, V. (2011). *Le trac et les Interprètes en langue des signes*. Université Paris VIII- Serac Formation, Avenant de Mémoire en vue de l'obtention du Master II Sciences du langage Interprétariat Français – Langue des Signes Française.
- Skunche, M.F. (1989). *Tout a commencé à Nuremberg...*, AICC. <http://aiic.net/page/984/tout-a-commence-a-nuremberg/lang/2>
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (1984). *Interpréter pour traduire*. Paris: Didier
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (1968). L'interprète dans les conférences internationales.
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (2002). *Pédagogie raisonnée de l'interprétation*. Paris, Didier érudition.
- Seleskovitch, D. & Lederer, M. (2001). *Interpréter pour traduire*. Paris, Didier érudition.
- Séro-Guillaume, P. (2008). *Langue des signes, surdité et accès au langage*, Paris : Editions du Papyrus.
- Sevinç, A.M. (2006). *Grammatical relations and word order in Turkish Sign Language (TİD)*. Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ, Ankara.
- Stokoe, W.C. (1960). *Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf* (Vol.8). Silver Spring, MD: Linstok Press.
- Taşçı, S.S. (2012). *Phonological and morphological aspects of lexicalized fingerspelling in Turkish Sign Language (TİD)*. Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Taylor- Bouladon, V. (2001). *Conference Interpreting: Principles and Practice*. Melbourne, Crawford House Publishing.

- Timmermans, *Le statut des langues des signes en Europe*, Conseil de l'Europe, 2005, 172.
- Topraksoy, A. (2015) *A Linguistic study on the system of personal name signs in Turkish Language (TİD)*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Turgut, K. Taşçı S. (2011). A historical perspective on first deaf scholls, education methods and Deafness in Turkey. *Conference of International Sign, Language Users*. Gazi Üniversitesi, Ankara : Ekim 21-23.
- TDK (1998). *Türkçe Sözlük* (8.baskı), Ankara Türk Dil Kurumu.
- Uluyağcı, C. (2007). Simge Kavramı ve bir film çözümlemesi: Karşılaşma. *Selçuk İletişim*, 217-224
- Zeshan, U. (2002). Sign Language in Turkey : The story of hidden language. *Turkic Languages*, 6(2), 229-274.
- Zeshan, U. (2003). Aspect of Türk İşaret Dili (Turkish Sign Language). *Sign Language and Linguistics*, 6(1), 43-75.
- Winkin, Y. (1981). *La nouvelle Communication*. Paris, Le seuil.
- Wirth, F (2009). Interprètes en langue des signes : autour de l'intervention de Marie-Thérèse L'Huillier à la Journée Mondiale de la Traduction 2008. *Traduire* [En ligne], 221 | 2009, mis en ligne le 12 novembre 2013, consulté le 30 mars 2016. URL : <http://traduire.revues.org/344> ; DOI : 10.4000/traduire.344
- [http://www.megaphone.pro/contesigne-mediathque-megaphone/\(18/08/2015\)](http://www.megaphone.pro/contesigne-mediathque-megaphone/(18/08/2015)).
- [https://fr.wikipedia.org/wiki/Langue_des_signes#Reconnaissance_des_langues_sign.C3.A9es_par_pay\(11/09/2015\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Langue_des_signes#Reconnaissance_des_langues_sign.C3.A9es_par_pay(11/09/2015)).
- [http://www.megaphone.pro/contesigne-mediathque-megaphone/\(18/08/2015\)](http://www.megaphone.pro/contesigne-mediathque-megaphone/(18/08/2015)).
- [http://www.turkcede.org/turk-dili/824-uluslararasi-isaret-dili-gestuno.html\(18/08/2015\)](http://www.turkcede.org/turk-dili/824-uluslararasi-isaret-dili-gestuno.html(18/08/2015))
- <http://www.afils.fr/index.php/historique> (20/08/2015)
- <http://interpretelsf.wordpress.com/2012/11/07/il-etait-une-fois-une-langue-des-signes/> (16/10/2013).
- <http://interpretelsf.wordpress.com/2012/11/07/il-etait-une-fois-une-langue-des-signes/> (17/10/2013)

<http://www.websourd.org/spip.php?article232730>), sur *Websourd*, 19 juillet 2013.

<https://www.etiyatro.net/index.php/tr/genel-bilgiler/tiyatro-turleri/tiyatro-turleri-pandomim> (10/08/2015).

<http://www.oocities.org/aaeesit/intersignes4.htm> 26/01/2016)

http://ec.europa.eu/languages/policy/linguistic-diversity/sign-languages_fr.htm (8/02/2016)

<http://wasli.org/about/mission-objectives> (26/01/2016).

<https://interpretelsf.wordpress.com/aic-et-les-interpretes-en-langue-des-signes/28/09/2014>

http://www.sabancivakfi.org/files/html/programlar/tghp/33_Tohum_Iyi_Ornekler_Raporu.pdf(22/ 01/ 2016)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts) 24/11/2015)

<http://eydb.aile.gov.tr/haberler/isaret-dili-tercumanlarinin-mesleki-gelisimine-yonelik-hizmet-ici-egitim-programi-28-eytul02-ekim-2015> (7/12/2015).

<http://members.aol.com/afils/deontofra.htm> (29/02/2016).

<https://www.cetic.be/IMG/pdf/TeleIntepretationEnLS-Rapport-Final.pdf> (13/03/2016).

http://www.lesmetiers.net/orientation/p1_197406/les-metiers-de-l-interpretation?idDossierParent=p1_197445 (9/2/2016)

<http://www.afils.fr/index.php/code-ethique> 12/02/2016 file:///C:/Users/dell/Downloads/Avenantdemmoire MasterletracetlesILS-pdf.pdf (14/02/2016).

http://www.ijlet.com/Makaleler/460049161_Fahriye%20Aytolu%20KARA%20%20&%20Feyzullah%20A%C4%9EIRMAN.pdf.

blog.milliyet.com.tr/isaret-dili-tercumani-sevgi-tinmaz-ile-roportaj (10/06/2015)

<http://www.aksam.com.tr/guncel/kraliyet-alesinin-isaret-dili-cevirmenleri--109239h/haber-109239> (10/06/2015)